

ШОФАР

Виходить
з березня 1990 р.

ВИДАННЯ
ЛЬВІВСЬКОГО
ТОВАРИСТВА
ЄВРЕЙСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ
ім. ШОЛОМ-
АЛЕЙХЕМА

№8 (333)
СЕРПЕНЬ 2019 р.
ТАМУЗ — АВ 5779

«І БУЛА ТОРА ПЕРЕДАНА ЙОМУ ЯК НАРЕЧЕНА...»

До Дрогобицької Хоральної синагоги внесено Священну Тору

У Дрогобичі відбулося велелюдне свято, непересічне дійство, яке обговорюватимуть, про яке згадуватимуть дуже довго і яке увійде до літопису сучасної історії міста. Адже дуже давно не бачили міщани чогось подібного. Наймолодша синагога в Дрогобичі, «Осе Хесед» (реформістська), збудована 1909 року й, можливо, саме тоді останнього разу в місті було внесено Тору до синагоги...

І ось 3 липня 2019 року відбулося яскраве святкування внесення до Великої Хоральної синагоги Сувою Тори. І, до речі, Сувою з долею цікавою та непростою. Напередодні літаком до Львова цю святиню привіз рав Шмуель Куперман. Він розповів дивовижну історію старовинної Тори (її приблизно два століття). Вона походить з Дрогобича (з якоїсь інших синагог, яких, як знаємо, було понад півтора десятки).

У роки війни рав Шапіро, щоби врятувати від наруги або знищення Тору, десь її сховав. Лише 1946 року було Сувій вилучено зі сховку, відтак він опинився на Святій землі. А сьогодні, завдяки світлій пам'яті дрогобичанина Фелікса Вексельберга та його синів Вікторові, Сувій, що вцілів у роки Катастрофи, повернувся до міста, де, ймовірно, був написаний. Нагадаймо принагідно: синагога також повстала майже з руїни (її відкрито 17 червня 2018 року) завдяки добрій волі та фінансовій підтримці родини Вексельбергів, й це назавше зараховано їм як велика міцва...

На святі справді було дуже багато людей, адже такого засяжного дійства місто давно не пам'ятає і не бачило.

Серед присутніх — члени єврейських громад Дрогобиччини, деяких інших регіонів, рабини та учні шшив з України, Ізраїлю, Сполучених Штатів, члени НУО «Дрогобич-Борислав. Вцілілі» з Держави Ізраїль, серед яких була й відома скульпторка, авторка встановленої торік у синагозі унікальної мезузи, авторитетні священники Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ отці Мирослав Соболта та Ігор Цмоканич, працівники музею «Дрогобиччина» та міського туристично-інформаційного центру, ректор дрогобицького педагогічного університету ім. І. Франка професор Надія Скотна, будівельники, які відбудовували святиню, заступник міністра охорони здоров'я Роман Ілик, небайдужі до події дрогобичани...

Серед почесних гостей — головний рабин України Яков Дов Блайх, рав зі США Шломо Фрідман, хранитель архіву до-

военного головного рабина Хоральної синагоги та всього Дрогобича Якова (Якуба) Авігдора (в 1950-1957 роках Авігдор був головним рабином штату Нью-Мехіко в Сполучених Штатах), представник родини Вексельберг Євгеній Белов, голова Федерації єврейських організацій України Павло Фельдман.

Традиційно внесення Сувою Тори відбувається за великої кількості людей та під хупою (весільним балдахіном). Мантію сувою прийнято цілувати. Це — добра прикмета (сегула) для здоров'я та довголіття. В час, коли Тору несуть до синагоги, кожного запрошують висловити Сувоєві шану.

Зазвичай першим має стати під хупою той, хто дарує Тору, або ж хтось з членів його родини чи її представник. Саме тому першим рав Блайх запросив до несення святої Тори, яка повернулася до свого міста, Євгенія Белова.

Відтак несли Тору — від колишньої єврейської захоронки (тут тепер стоматологічна клініка «Рома») до синагоги — члени дрогобицької єврейської громади, гості з інших міст, рабини з України та з-за кордону.

Щоразу головний рабин України промовляв: «Нехай суди стане такий-то, син такого-то і віддасть пошанівок Святому Сувоєві...»

Так, у супроводі музики професійних клезмерів, процесія увійшла на подвір'я Великої Хоральної синагоги.

Тут так само лунала музика, й усі веселилися, танцювали, співали, прославляли єдиного Б-га й даровану нащадкам Давида та Авраама Тору.

Тон, звісно, задавав рав Блайх, який і сам запально співав-танцював, й інших запрошував і спонукав. І кожен прагнув доторкнутися до Сувою, потанцювати з Нареченою, себто зі Святою Торою...

І ось нарешті Тора вже в синагозі. Та перед тим, як встановити її на належне їй місце в Храмі, тут відбувся акафот: учасники ходи сім разів обійшли біму. Потім промовляли: «Веселіться та тіштеся радістю Тори» й ще раз обійшли біму. Після цього суди піднявся головний рабин й прочитав відповідний нинішньому дню фрагмент з Тори. Відтак Священний Сувій встановили в Арон Кодеші (Священному Ковчегу), де тепер навіки зберігатиметься дрогобицькій Сувій...

По завершенні ходи з великою подією в житті синагоги і єврейської громади Дрогобича й зрештою усього міста присутні вітали головний рабин Дрогобича Яков Дов Блайх, голова Дрогобицької єврейської громади Йосиф Карпін, священник церкви святих Віри, Надії, Любови УГКЦ отець Ігор Цмоканич, головний рабин Львова Мордехай Болд.

Яков Дов Блайх передовсім дякував родині Вексельберг за відновлення синагоги й передачу Сувою Тори, також відзначив важливу роль у відновленні синагоги та в організації свята Йосифа Карпіна, який уже впродовж багатьох років керує громадою. Водночас рав Блайх підкреслив, що сьогодні і євреї, і представники інших меншин мають можливість вільно дотримуватися своїх традицій і, приміром, проводити такі свята, на які приходять і представники інших конфесій чи національної приналежності.

Все святкове дійство супроводжувала музика клезмерів з Києва. Гості мали чудову нагоду насолодитися віртуозністю та майстерністю одного з найкращих клезмерських колективів України. Це був знаменитий «Pushkin Klezmer Band».

Завершилося ж дійство — так само традиційно — святковою трапезою. І яке було частування! Безліч — звісно — кошерних — смачних, запашних страв, та таких що й не знав, що вибрати. А привезені всі ці смаколики були групою кейтерингу аж з... Хмельниччини, з синагоги з Меджибожа, вітцівщини отця хасидизму Бааль Шем То-ва...

Леонід ГОЛЬБЕРГ

ЯНГОЛИ В РОГАТИНІ

Як дві людини змінюють світ і дарують майбутнє єврейським пам'яткам Рогатина

Сьогоднішні часи чимало критикують. Багато в чому це виправдано і справедливо. Проте зараз відбувається і безліч чудових речей та подій, які були неможливі ще 5-10 років тому. Без сумніву, чи не найчільніше місце серед них в Україні належить волонтерському руху. Про одну з таких непересічних волонтерських подій, пов'язаних з єврейською спадщиною Галичини, я хочу розповісти читачам «Шофара».

Але спочатку трохи історії. Багато хто знає, що Галичина була справжньою «землею обітваною» для єврейського народу протягом багатьох століть. В більшості міст, а особливо в маленьких містечках-штетлах проживали великі єврейські громади (в деяких містах вони становили основну частину населення) з величезною інфраструктурою — синагоги, бейт-мідраші, хедери, кіркути...

Однією з побічних цілей фашистів (а, можливо, і завданям-максимум) було не просто знищення єврейського народу, а й стирання пам'яті про нього з людської історії. Саме тому з такою лютою знищувалися юдейські архітектурні та ритуальні пам'ятники. І особливо дісталася Галичини. З тисяч синагог до нашого часу дійшов десяток, з сотень кладовищ — занедбані і зарослі пустирі.

Але фашистам не вдалося їхня задумка, не вийшло повністю стерти пам'ять про єврейську історію та культуру. І саме зараз ця історія поступово відроджується, пам'ять повертається.

Ці процеси знаходяться на самому початку, вони — не глобальний «тренд», як модно зараз говорити, а лише заданий напрямок руху. Фактично ця важлива справа знаходиться в руках окремих ентузіастів і волонтерів: багатих і впливових єврейських громад на Галичині не залишилося. Зрозуміло, що обсяг робіт просто не можливо порівняти з кількістю ентузіастів і їхніми можливостями... Тим важливіше розповідати про кожний такий захід, щоб запустився «механізм добрих справ», і люди знали про досягнення і перемоги, підтримували процес і надихалися на нову роботу.

Одним з таких ентузіастів, який робить насправді величезну і неочінувану роботу, є Марла Раучер Осборн (Marla Raucher Osborn) — звичайна американка, предки якої походили з Рогатинщини. Вперше вона приїхала до Рогатину в

Волонтери у Рогатині

2008 році — захотіла подивитись на місто, в якому жили її рідні. Такий вид поїздок — «генеалогічний туризм» — стає дуже популярним. Люди приїжджають, дивляться, ставлять «галочку» і з чистим серцем повертаються додому, забуваючи про місце відвідування.

Проте випадок з Марлою став щасливим винятком. Поїздка до Рогатина докорінно змінила її життя і подарувала майбутнє забутій єврейській спадщині міста. Щось в душі Марли Осборн зрушилось, і вона відчула, що не може ось так покинути місто, забути про все — треба щось робити, якимось долучитись до відновлення єврейського Рогатина. Вона зрозуміла, що «у Бога немає інших рук, крім твоїх».

Розповідати про той десятирічний шлях, який Марла пройшла з 2008 року, — не вистачить газетної площі, краще подивитися на результати її роботи. Разом з чоловіком, Джейм Осборном, вони заснували і очолили організацію «Єврейська спадщина Рогатина» (Rohatyn Jewish Heritage), яка стала ледь не найкращим на Галичині прикладом системної і грамотної роботи із збереження єврейської спадщини. Вони опікуються двома кіркутами. Активно займаються пошуком фрагментів єврейських надгробків та повертають їх на цвинтар. Також було профінансоване професійне неінвазивне обстеження двох масових поховань (на півдні і півночі Рогатина), завдяки чому отримали більш точні дані про їхні розміри і межі. «Єврейська спадщина Рогатина» багато працює над відновленням історії юдейської громади міста та долучилася до створення єврейської експозиції в нещодавно відкритому історичному музеї «Опілля». У планах — створення пам'ятного місця для встановлення знайдених надгроб-

ків, а також розробка освітніх матеріалів, які сприятимуть відродженню пам'яті та пошани до національних громад, які колись проживали у Рогатині.

І все це робить звичайна американка, яка навіть не знає української мови! Хіба не диво?

В останньому волонтерському таборі із впорядкування старого кіркута, який організувала «Єврейська спадщина Рогатина» 2-4 липня, мені пощастило побувати (можливо, слово «пощастило» комусь може здатися недоречним, але коли життя зводить з такими пасіонарними (за характеристикою Льва Гумельова) людьми, які роблять величні вчинки і запускають важливі суспільні процеси, то це, як на мене, щастя)

Цього разу, крім декількох українців, у таборі взяли участь 6 людей з американської волонтерської організації Peace Corps, які приїхали в Рогатин з Чорткова, Полтави, Вінниці, Дніпра і Бродів — з місць, де, зокрема, ця організація базується. Такою невеликою групою в 11 чоловік ми три неповних дні впорядковували територію 350-річного єврейського цвинтаря — одного з найстаріших в Україні. Він має досить велику площу і на початок робіт був дуже захаращений, занедбаний.

Природа, звісно, наш друг, але, як точно сказала Марла, в деяких місцях їй не можна дозволити робити те, що вона хоче. І в даному випадку ми мали дати їй бій і перемогти заради збереження цвинтаря. Отже, дружно взялись за роботу — косили траву, викорчовували кущі, обрізали дерева, робили безліч іншої роботи. Дехто може подумати: ну що там можуть зробити 11 чоловік за невеликий проміжок часу на такій великій площі? Але, на диво, зробили ми дійсно багато — на

кінець нашого перебування цвинтар виглядав насправді доглянутим і впорядкованим. А це означає, що сюди будуть приходити відвідувачі. Сподіваюсь, задіють невидимі нашому оку механізми: там, де робиться щось добре, туди тягнуться люди. А занедбані місця обходять стороною, і вони, ці місця, зникають (як сталося з сотнями єврейських цвинтарів в Україні). Але потрібна велика постійна робота, одноразова подія майже нічого не дає.

Це не перший вже табір із впорядкування цвинтарів, тож Марла з Джейм дійсно змінюють той невеличкий локальний світ Рогатина і дарують нове життя його єврейській спадщині. Важливо також додати, що табір, крім зрозумілої фізичної праці, мав ще дуже велике інтелектуальне навантаження, адже Марла володіє фундаментальними знаннями з єврейської історії. Вони дуже цінні, адже американка спілкувалася з потомками тих людей, які жили колись в Рогатині, записувала їхні спогади.

Марла Осборн провела нам надзвичайно цікаву екскурсію єврейськими місцями Рогатина — це був той випадок, коли ти відчуваєш себе людиною, яка хоч і розбирається в єврейській історії Галичини, але тобі відкривають нові її сторінки.

Вона також розповіла про значення орнаментів і малюнків на надгробках — це свій маленький світ. І це теж був той випадок, коли каміння говорило, і ти міг зрозуміти, що вони тобі кажуть. Безцінні, як на мене, знання.

На останок хочу сказати що це був дійсно світоглядний досвід, з тих, які, якщо не змінюють життя, то точно відкривають нові бачення і горизонти. Дають розуміння того, що є люди, які живуть нестандартним та суспільно-корисним життям, такі, як Марла і Джей, дозволяють поглянути на своє життя в іншій перспективі і задати собі деякі питання.

Але найголовніше те, що надбаний досвід наближує тебе до глибокого розуміння не простої, але надзвичайно цікавої єврейської історії Галичини і додає нових барв і емоцій своєму життю.

Я не дуже ознайомлений з юдейським розумінням «небесних сил», але знаю, що двоє янголів точно приземлялись на початку липня в Рогатині. І, на щастя, в них знайшлось й трохи земних помічників!

Денис БУЛАВІН

ОПЛАКИВАЯ УТРАЧЕННУЮ ИМПЕРИЮ

В романе «Остенде», посвященном группе литераторов, эмигрантов из Германии и Австрии, собравшихся в бельгийском курортном городе после прихода к власти Гитлера, Фолькер Вайдерман сравнивает Йозефа Рота, самого талантливого из них, с печальным тюленем, которого случайно выкинуло на сушу. Рот был низеньким, худощавым, но круглолицым, чуть сутулым человеком с выдающимся носом, редкими зубами и большой печенью. Почти каждое утро у него, как у всякого тяжелого алкоголика, начиналось со рвоты. Вечный странник, Рот все время куда-то стремился, он был диаспорой из одного человека. «И что вы все ездите по свету? — спрашивает галицийский крестьянин в одном из его романов. — Черт носит вас с места на место».

Йозеф Рот был еще и удивительным писателем. Он мог бы стать великим, если бы не умер в 1939 году в возрасте 45 лет. (Рот принадлежит к числу тех злосчастных писателей, которые скончались, не дожив до 50 лет — вместе с Чеховым, Оруэллом, Ф. Скоттом Фитцджеральдом.) Не последнее место в списке удивительных черт Рота занимает его фантастическая плодовитость. За свою короткую писательскую жизнь, уложившуюся в десятилетие с 1929 по 1939 год, он опубликовал на немецком языке не менее 15 романов, сборник рассказов и, по собственной оценке 1933-го, около 3,5 тыс. газетных статей, преимущественно в жанре фельетона — короткого очерка, обычно на неполитическую тему, столь популярного во французских и немецких газетах того времени. И в каждом из его произведений, которые мне довелось прочитать, даже в самых проходных газетных статьях, видны удачные находки, тонкие наблюдения и явные признаки выдающегося литературного таланта.

Книги Рота изобилуют метафорами и подобиями. В рассказе «Земляника» находим: «Солнце вышло, будто вернувшись с каникул», «Потом они посадили на лугу анютины глазки, прекрасные большие анютины глазки с нежными и мягкими лицами».

Пристрастие к афоризмам и рискованным обобщениям характерно для всего творчества Рота. В раннем романе «Отель «Савой» (1924) есть такие фразы: «Все ученые слова гнусны. На простом языке ты не выразил бы подобной га-

Йозеф Рот с женой Фредерике. Юг Франции. 1925

дости», «Б-г карал этот город промышленностью», «Женщины совершают свои глупости не так, как мы, из небрежности или легкомыслия, а тогда, когда они очень несчастны». Из «Склепа капуцинов» мы узнаем, что «чувство чести — притупляющее наркотическое средство, у нас оно притупило страх и все недобрые предчувствия», а «скрывать и отрицать свои увечья свойственно аристократам и героям». Йозеф Рот был писателем, одолеваемым впечатлениями, как сказал Джеймс.

В то же время Рот безошибочно подмечает детали. У второстепенного персонажа «Марша Радецкого» были «трое детей и жена «из простых»». Другой герой этого же романа «обнажал неожиданно сильную челюсть и большие желтые зубы, могучую решетку, охранявшую его слова». У женщины в рассказе «Триумф красоты» «длинный, но невыразительный подбородок», а крупное квадратное тело персонажа того же рассказа делает его похожим «на шкаф в пиджаке». В романе «Иов: История простого человека» семья едет в Америку третьим классом, ночуя бок о бок с многочисленными попутчиками, и «от храпа двадцати пяти человек и от тех движений, которые они производили, ворочаясь на своих жестких ложах, вздрагивали потолочные балки и тихо покачивались маленькие желтые электрические лампочки».

Второе чудо в том, что Йозеф Рот смог добиться того, чего он добился, в крайне стесненных обстоятель-

ствах. Затруднения были финансового характера. Рот писал за деньги, не из вдохновения, а по необходимости. Он был расточительным, все время балансировал на грани нищеты, да еще вынужден был платить за жену, у которой довольно рано обнаружилась шизофрения, и она нуждалась в лечении. (В 1940 году Фредерике Рот забрала из венской больницы и убила в рамках нацистской программы «легкой смерти»). Письма Рота — недавно опубликованные на английском языке в книге «Йозеф Рот: Жизнь в письмах» — изобилуют просьбами к издателям и редакторам газет о выплате аванса или повышении гонорара, жалобами на тяжелое материальное положение и муками совести за то, что приходится занимать у друзей, прежде всего у гораздо более успешного в коммерческом отношении Стефана Цвейга — лучшего друга и практически покровителя Рота.

Многие романы Рота короткие, некоторые ненамного длиннее стандартной новеллы. (Его последнее сочинение, «Легенда о святом пропойце», опубликованная в 1939 году, занимает всего 49 страниц.) Четыре лучших, по моему мнению, произведения — это «Направо и налево» (1929), «Иов: История простого человека» (1930), «Склеп капуцинов» (1938) и самый длинный и самый впечатляющий роман «Марш Радецкого» (1932). Ностальгическое повествование об австро-венгерской монархии, которую иногда называли двуединой, «Марш Радецкого» принадлежит к числу необычных литературных про-

изведений, появление которых не предвещает ничто в предшествующем творчестве автора, вроде «Леопарда» Лампедузы. (Самый талантливый переводчик и самый внимательный критик Рота Майкл Хофман пишет о «творческом взлете, который называют гением».) Название романа отсылает к знаменитому маршу Иоганна Штрауса. Бывает так, что встречаются два человека и обнаруживают, что они оба читали его, и от этого возникает приятное чувство узнавания и общее восхищение невероятным литературным произведением. «Марш Радецкого» — одна из таких книг.

Впечатляют масштаб и разнообразие творчества Рота. Герой великой поэмы Элиота читал полицейскую хронику на разные голоса, а Рот в своих произведениях заставлял заговорить нищих местечковых евреев и императора Франца Иосифа, польских вельмож и крестьян-русинов, опустившихся бедняков и успешных предпринимателей, румын, чехов, поляков, немцев, казаков — короче, все население Австро-Венгерской империи, и всех с максимальной выразительностью.

Мозес Йозеф Рот родился в 1894 году в Бродях — галицийском городке с населением около 18 тыс. человек, две трети из которых составляли евреи, на границе между Польшей и Украиной, в 90 километрах к северо-востоку от Лемберга (нынешний Львов). Он не знал своего отца, скончавшегося в психиатрической лечебнице. В 1913-м Рот получил стипендию на обучение во Львовском университете, а через год перевелся в Венский университет, где отбросил имя Мозес и заявлял, будто его отцом был или польский граф, или австрийский железнодорожный чиновник, или армейский офицер, или фабрикант, производивший оружие; в какой-то момент он стал носить монокль, потом рассказывал, что во время Первой мировой войны был офицером, а не рядовым. Все это лишь бы в нем не увидели ост-юде, столь презираемого в Вене. Этот аутсайдер, даже инородец, стал величайшим хронистом двуединой монархии, а потом больше всех ее оплакивал и объявлял себя монархистом. На его могиле в предместье Парижа начертано: «Ecrivain autrichien».

Не самым малозначительным из обстоятельств его рождения было

время. Тут Роту достались плохие карты. Когда он стал взрослым, в России началась революция, а в Европе — Первая мировая война: «мировая», по словам героя «Склепа капуцинов», потому что «из-за нее все мы потеряли целый мир». Умер Рот, когда Гитлер запустил машину «окончательного решения». («Коммунизм, — заметил Рот в письме к Цвейгу, — породил фашизм и нацизм и ненависть к интеллектуальной свободе»). Первая мировая война, русская революция и Версальский мир положили конец двуединой монархии, а остатки когда-то обширной империи превратились в Австрийскую республику. Многонациональная родина, которую Рот знал в юности, рассеялась в тумане национализма. В великолепном рассказе «Бюст императора» Рот укажет австрийского драматурга Грильпарцера описывает путь двуединой монархии: «От гуманизма через национализм к зверству».

В империи Габсбургов Рот ценил подвижность ее подданных, которые могли путешествовать из одной страны в другую без паспортов или документов, а также неприязнь к национализму, что было на руку не имеющему собственного государства еврейскому народу. «Я люблю Австрию, — писал он в 1933 году. — Я считаю трусостью не воспользоваться моментом и не заявить, что Габсбурги должны вернуться». В 1935-м он уверял Стефана Цвейга, что «Габсбурги вернуться... Австрия будет монархией». Перед аншлюсом 1938 года Рот даже участвовал в попытках приближенных Курта Шушнига, федерального канцлера Австрии, восстановить монархию, посадив на пустующий престол Отто фон Габсбурга, наследника императора Франца Иосифа.

Ине то чтобы в двуединой монархии не было антисемитизма — эта болезнь распространилась повсюду. Был он и во Франции, где Рот жил в последние годы, после прихода Гитлера к власти в Германии в 1933-м, но, как сказано в странной небольшой книжке под названием «Дороги еврейских скитаний» (1927), «...не настолько гремучий. Евреи Восточной Европы привычны к гораздо более грубым, жестким, свирепым формам антисемитизма, так что французским вариантом они довольны». Всегда непредсказуемый, Рот, главный еврейский космополит, превыше всего ценил местечковых евреев Восточной Европы. Он ценил их аутентичность и считал, что те евреи, которые предпочли ассимилированное существование в Германии и других странах, преи-

тендуя на патриотизм, в котором им в конечном счете было отказано, «богатые евреи», которые, как он писал в романе «Направо и налево», «лучше всего хотели бы родиться в Берлине», которые «все еще отмечают самый святой из своих праздников со стыдливой скрытностью, Рождество же, напротив, официально и явно для своего окружения» — эти евреи больше всего достойны презрения, а значит, и жалости.

Мысль, которая лежит в основе «Дорог еврейских скитаний», — это мысль об уникальности евреев. «Из всех бедняков земли, — пишет Рот, — еврейский бедняк самый консервативный... он не желает быть пролетарием». Различие между русским и еврейским крестьянином состоит в том, что «русский крестьянин — это в первую очередь крестьянин и только потом — русский человек; еврейский — в первую очередь еврей и только потом — крестьянин». Рот подчеркивает интеллектуализм евреев. Это народ, «не имевший за последние две тысячи лет ни одного неграмотного». Не желая сражаться в войнах других народов, «евреи Восточной Европы были самыми храбрыми героями пацифизма. Они претерпели за пацифизм. Они добровольно себя калечили» — намек на евреев, которые нанесли себе телесные повреждения, чтобы не идти в царскую армию, главным образом потому, что только в России антисемитизм не только исходил от народа, но и составлял «опору власти».

Сионизм, по мнению Рота, стал лучшим ответом на еврейский вопрос, потому что, «конечно, лучше самим быть нацией, чем терпеть насилие и жестокость». Евреев «заставляет сплотиться в "нацию" чужой национализм», и «если уж быть патриотом, то по крайней мере, своей страны». И хотя «американский сородич — последняя надежда всякой еврейской семьи», лишь там впервые «есть люди похуже евреев, а именно негры». Трудно сказать, сделал ли бы Рот алию, если бы прожил подольше (к концу жизни он называл себя католиком), но нет сомнений, что он ждал конца печального положения: «Вот уж которое тысячелетие длится и все не кончается их исход из Египта».

Хотя сам себя писатель, несомненно, ощущал евреем, кроме романа «Иов: История простого человека», действие которого происходит в местечке, евреи появляются в творчестве Рота лишь в качестве второстепенных персонажей. До небольшого коммерческого успеха, принесенного «Иовом», Рот был известен преим-

мущественно как журналист. Его ранняя проза блестяща, но эмоционально бедна. Роту не нравился модернизм, приобретавший в те годы все большую популярность. Он был невысокого мнения о Джеймсе Джойсе. «Не Жид! Не Пруст! Ничего похожего», — писал он журналисту и романисту Хансу Натонеку. Он критиковал тягу Натонеку к абстракции. «Роман — не место для абстракции. Оставьте это Томасу Манну». В романе «Направо и налево» состоятельный персонаж формулирует критерий, которым он руководствуется при покупке произведений искусства: «Собираясь купить картину, Карл Эндерс в первую очередь обращал внимание на то, чтобы она была противна его рассудку и чувству. Тогда он мог быть уверен, что покупает современное и полноценное произведение искусства».

Вромане «Направо и налево» Рот излагает свою творческую программу и отмечает: «Спутаны и переплетены в душе человека убеждения и страсти, и нет в них никакой психологической последовательности». Изменения интересовали его больше, чем постоянство. Он считал, что мы все хамелеоны, которые меняют характер в зависимости от возможностей, предоставляемых жизнью: «Чем больше возможностей предоставляет нам жизнь, тем больше существ извлекает она из нас. Иной умирал, потому что ничего не пережил, и вся жизнь его была лишь *одним*». Рот-писатель верил, что в движении по жизненному пути никто из нас не владеет штурвалом.

«Никакого внимания к сиюминутной политике, — писал Рот Натонеку. — Она развращает. Она развращает человека». В другом месте он говорит о «пустом пафосе революционеров». В великолепном пассаже из «Бюста императора» сказано, что «симпатии и антипатии народа — конкретны». Их реальность — это повседневная жизнь. «Прочитав газету, послушав речи, избрав депутатов, обсудив с друзьями события в мире, честные крестьяне, ремесленники и торговцы — а в больших городах и рабочие возвращаются к своим делам в свои дома и мастерские. А там кого-то ждет горе, кого-то счастье: ведь бывают дети и больные и здоровые, жены и сварливые и спокойные, клиенты расплатившиеся и задолжавшие, кредиторы навязчивые и терпеливые, хорошие и плохая еда, чистая и грязная постель».

Персонажи собственных произведений Рота иногда бывают разумны, но очень редко мудры. Они никогда не ведут

себя героически, они скорее ведомые, а не ведущие. Взять хотя бы первый абзац «Иова»:

«Много лет тому назад жил в Цухнове человек по имени Мендл Зингер. Был он благочестивым, богобоязненным и вполне обыкновенным евреем. И профессию имел не из ряда вон, а просто учил детишек. В своем доме, который весь состоял из одной просторной кухни, прививал он им знание Библии. Учителем воевал с честным рвением и без особых успехов. Сотни тысяч и до него жили и учили, как он».

Подобно библейскому Иову, в награду за благопристойность Мендл Зингер получает бесконечные горести.

Единственный недостаток «Иова» Рота — это невероятный поворот судьбы, которым заканчивается роман. Искусство писателя состоит в том, чтобы сделать непредсказуемый изгиб сюжета объяснимым. Увы, в этом единственном романе Рота непредсказуемое необъяснимо. Концовка библейской версии истории Иова меня тоже никогда не убеждала. Но и в Библии, и в романе Рота (относительно) счастливый конец пятнает историю, но не портит ее.

В следующей книге Рота, «Марше Радецкого», отражены главные его представления о человеческой жизни: все мы находимся во власти случайности, и что бы ни говорили романтично настроенные писатели, но мы не владем собственной судьбой. Нам остается не рассуждать, а жить по возможности достойно, а затем умереть.

Поражает драма, в которую столь печальная мысль облачается благодаря умелым рукам Иозефа Рота. «Марш Радецкого» — это семейная хроника, описывающая жизнь трех поколений словенской крестьянской семьи Тротта.

Майкл Хофман пронизательно замечает в предисловии от переводчика, что «Марш Радецкого» — это произведение, которое «как будто написано маслом». Такой солидный характер придает роману его весомость, серьезность, даже тяжеловесность. Для человека, интересующегося историей или литературой и стремящегося понять суть империи Габсбургов, нет пути лучше, чем начать с этого воспитательного романа, написанного маленьким галицийским евреем, который вырос в тени этой империи, оплакивал ее гибель и обязан ей неоспоримым местом на царственном тысячелетнем возвышении, именуемом литературой с большой буквы Л.

Джозеф ЭПШТЕЙН

перша вистава, перший успіх

Три місяці тому у Товаристві єврейської культури було створено театр «На Вугільній». Очолив його режисер Валерій Собецький. Паралельно із набором трупи він розпочав роботу над виставою «У нас, у Львові», допрем'єрний показ якої пройшов у малому залі Товариства. А за кілька днів її прем'єра відбулась на 14 Вакаційному фестивалі у польському місті Влоцлавек. Й відразу успіх: колектив театру став лауреатом другої премії у номінації театрів від 15-ти років («Відзнака спеціальна»). А Ольга Кальнова отримала диплом за виконання характерної ролі.

Наш кореспондент взяв інтерв'ю у керівника театру «На Вугільній» Валерія Собецького.

Ось так виглядала сцена у нашому залі під час вистави

— Найщиріші вітання, пане Собецький, із прем'єрою та відзнакою вашої роботи на міжнародному фестивалі. Це приємна новина для Товариства ім. Шолом-Алейхема. Валерію, ви людина нова у Товаристві єврейської культури, тому хотілося хоча б трохи про вас довідатись: хто ви, зірки, чим займалися у житті?

— Доброго дня! І спасибі за привітання. Здається, ми досягли непоганого результату. Що стосується другої частини вашого запитання... Ну, скажімо, не такий вже я й новий у Товаристві. Ще в 90-х роках допомагав дружині в її роботі в недільній школі. Саме тоді було здійснено перші постановки на єврейську тематику: «Пурімшпіль» та композицію до Хануки. Просто у той час наші відносини з Товариством не склались. Хоча актори, які тоді грали у названих виставах, досі з вдячністю згадують ті часи і підтримують зі мною зв'язок, зокрема, з Ізраїлю та Німеччини.

Хто я і зірки? Чим я займався у житті? Список буде величезний. Принаймні останні 35 років присвятив аматорському театру. Я засновник і беззмінний керівник Народного художнього колективу України «Драматичний театр «Ми» Центру творчості дітей та юнацтва Галічини. Відмінник освіти України, нагороджений почесним

нагрудним знаком «Софія Русова», керівник гуртка-методист і т.ін. і т.ін. Але це так, не для «протоколу».

— Чим викликана ваше рішення організувати у нас, на Вугільній, єврейський театр?

— Думка про єврейський театр виникла у мене дуже давно. Але зірки ніяк не сходились. А якщо серйозно — давно хочу створити незалежний колектив. І зараз, коли вийшов на пенсію і з задоволенням скинув з себе адміністративну роботу (понад 10 років керував відділом театрального та вокально-хореографічного мистецтва ЦТДЮГ), нарешті отримав додатковий час, а натхнення нікуди не поділось. А чому саме єврейський? Хочеться торкнутися однієї з найдавніших земних культур. Ця дорога не може завести в глухий кут. Тут невичерпне джерело для творчості. І якщо не звертати уваги (на скільки це буде можливо) на дріб'язкові амбіції, за умов мінімальної матеріальної незалежності, це не проблема. Тим більше, що я не маю на думці прив'язувати свою справу до конкретного місця.

— Цікаво, а що ви розумієте під поняттям «єврейський театр»?

— Певне, те саме, що розуміється під поняттями «український» чи «казахський». Театр це в першу чергу дзеркало

загальнонаціональної культури, відображення багатотисячолітніх надбань. І найбільше в цьому досягнула саме єврейська культура, прародителька багатьох інших культур, хоча вони цього і не бажають визнати. Окрім того, особливість єврейської культури полягає в тому, що євреї не лінувались записувати чи у якийсь інший спосіб зберігати свої культури досягнення. А тут величезне поле для діяльності митця. І не варто заціклюватись на загальноновідомих, класичних авторах, твори яких вже, вибачте, «усі горобці процвірінькали». Вартість єврейської культури полягає ще й в тому, що її можна віднайти скрізь — куди не повернись чи поглянь.

— Чи плануєте грати п'єси на ідиші?

— Звичайно, плануємо грати і на ідиші і на івриті. Треба лише знайти тих, хто навчить акторів цих мов в достатньому обсязі.

— Тепер давайте поговоримо про сам театр «На Вугільній». Ми бачили на сцені тільки чотириох учасників. Це уся трупа чи є ще хтось у запасі?

— Так, на сцені було лише четверо. Взагалі на сьогодні акторів шестеро. Але це не остаточна цифра. Хоча ми не репертуарний театр і тому багато виконавців нам без потреби. Велика трупа вимагає постійної зайнятості. Людям, навіть ентузіастам, не цікаво приходити на репетиції і лише спостерігати роботу інших. Якщо буде потрібно, масовку статистів завжди можна набрати, але я схилиюсь до камерного театру.

— Хто вони, ваші актори, чим займаються у вільний від театру час?

— Наші актори здебільшого новачки-ентузіаста. Хоча серед них є вже «стріляні горобці», які грають у театрі «Ми». Професії у них найрізноманітніші і в основному не пов'язані з театром.

— Ви підготували виставу спеціально для показу на фестивалі у Польщі. Може, це і правильно — відразу заявити про себе на міжнародному рівні...

— Згоден з вами, що театр повинен про себе заявити. Участь у 14 Вакаційному фестивалі театральних колективів

Диплом та нагорода фестивалю

з-за кордону в номінації від 15-ти років і була такою заявкою. Актори-дебютанти одержали можливість показати себе на професійній сцені сучасного європейського класу і — не осоромились. Колектив, якому виповнилось заледве три місяці, з яких лише не повних два пішли на репетиції вистави іноземною мовою, посів престижне друге місце.

— Допрем'єрний показ вистави «У нас, у Львові» пройшов взагалі-то для вибраної публіки. Чи передбачаєте показати її членам Товариства ім. Шолом-Алейхема, в інших єврейських організаціях міста?

— Так, дійсно, передпрем'єрний показ 22-го червня у Львові був для вибраної публіки. Я в своєму вступному слові казав, що в принципі це було зроблено задля того, щоб дебютанти мали змогу «скинути надлишок адреналіну» вдома і менше тремтіти перед конкурсним виступом. Цей хід виправдав себе. Щодо виступів у Львові. Я вже зазначав, що театр не репертуарний. Зі свого досвіду знаю, що організація глядача забирає надто багато сил і часу. Для цього повинна бути спеціальна людина. Окрім того, театр «На Вугільній» аматорський. Його учасники мають свої основні заняття: робота, навчання. Це дуже ускладнює репертуарну діяльність. Але, звичайно, виступи будуть, та про регулярність мови бути не може. Швидше за все, давати-ме вистави за замовленнями.

— Чим далі порадує нас театр «На Вугільній»?

— Не знаю, чи варто розкривати плани... Добре, скажу, що наступною серйозною роботою буде вистава за п'єсою сучасного ізраїльського драматурга Анат Гов «Боже мій!».

— Що ж, чекатимемо!

Інтерв'ю вела Ірина РОСТІК

до розподілів Польщі так було, а після — це змінилось. Виявляється, що аж до 1850-х років є певна тяглість володіння містечком. Є палац, у якому мешкає Радзивіл або Потоцький у Білій Церкві чи Бердичеві. Є постійна польська присутність. Якщо це палац магната, то і весь обслуговуючий персонал і все, що вони потребують.

Але є також і російська присутність: штетл формально розташований на російській території. Імперська влада намагається зробити все, щоб імперіалізувати це містечко і зробити його частиною імперських інституцій. Там заснують те, що у XIX столітті називається «присутственные места», пошта та суд, російська адміністрація. І це все є частиною російської адміністративної присутності. Тобто є ще друга влада — російська адміністративна. І тепер у штетлі є неймовірної потужності те, що англійською називається «market» — ринкова площа, на якій відбувається все економічне життя штетла, де можна купити чорта лисого. І подорожуючи, російські поміщики, які їдуть з Петербурга до Криму або італійські дипломати, які їдуть через Відень у Петербург, абсолютно спантеличені тим, що вони бачать у штетлах. Бо там на ринковій площі можна купити все те, що можна придбати у Венеції на найкращих ринках і, можливо, в Москві та Петербурзі, але немає ніде у Варшаві чи Нижньому Новгороді. Штетл — потужна єврейська економічна влада.

І виходить, що є штетл, який належить магнату, імперії, а ще є не володіння, але функціонування єврейської влади на ринковій площі. Зіткнення цих трьох складових містечка — унікальний період між 1770-1860 роками. Бо після того Російська імперія просто конфіскувала рейдерським захопленням все, що можна було конфіскувати на цих територіях. Особливо після польської революції 1863-1864 років. І так польська влада зникає зі штетлу. І російська влада намагається підірвати економіку штетлу, бо вона годує не скарбницю російську, а магната. А він буде годувати будь-яке польське повстання. Костюшко у 1794, повстання 1830-го, Краківське 1848, революція 1864. Росія намагається зробити усе можливе, щоб у магнатів не було цього економічного важеля, який вони можуть використати для то-

го, щоб влаштувати бучу імперії.

Ірина Славінська: — *Що включають у себе культури штетлів?*

Йоханан Петровський-Штерн: — Звичайно, вона більш-менш гомогенна, у неї є територіальні відмінності. Є штетл переважно Північної смуги осілості, у Віленській, Гродненській, Мінській губерніях, а є у Королівстві Польському, яке має певну автономію у складі імперії, і якщо ми дивимось на те, про що я розповідаю у книзі, то це Київська, Подільська та Волинська губернії. Релігійна, читацька, родинна культура штетла гомогенна і базується на традиційних єврейських цінностях, адаптованих до того, що історики у XIX столітті називали «слов'янські старожитності».

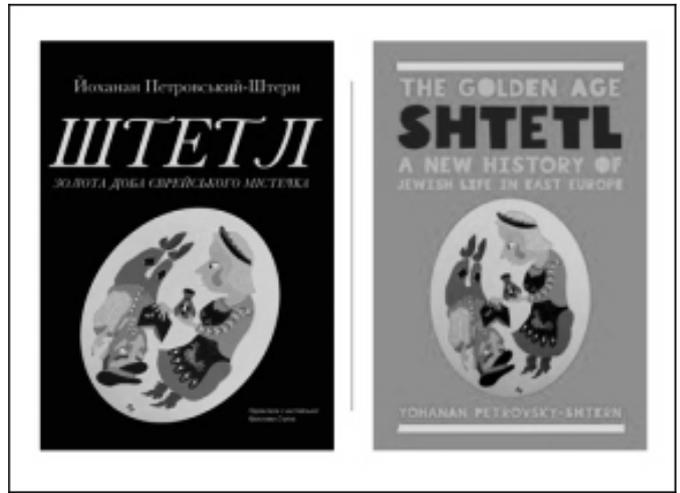
Ірина Славінська: — *Це ужиткові мистецтва чи там є і приклади живопису?*

Йоханан Петровський-Штерн: — Світська література виникає за межами містечка. Якщо ми кажемо про Менделєєва, Мойхер-Сфоріма, дідуся єврейської літератури, чи про Шолом-Алейхема, тата, це 1860-ті — 1880-ті роки. Тоді ці автори, які народилися і виростили у містечках, їдуть якомога далі, щоб подивитись на них із сатиричної дистанції, дистанції людини, яка вже прочитала Золя та Салтиков-Шедріна. Тоді, коли вона може розповісти про містечко як про щось, що не є цивілізацією і звідки євреям треба переселитися до Києва, Москви, Петербурга, Одеси і Варшави.

У містечку є традиційна культура, але вона не лише культура синагоги, щоденної молитви, бо євреї читають книжки, розмальовують синагоги, співають пісні. Особливо у галузі будівництва синагог відбуваються дуже інтенсивні контакти між православними та євреями.

Ірина Славінська: — *Ви уже сказали, що штетли — це така Атлантида єврейського життя. Атлантида, окрім конотації загубленості і зникнення, має у собі конотацію певного розквіту. Чи можна говорити, що культура, яка у штетлах творилася, це дійсно своєрідне акме єврейської культури в сучасній Україні?*

Йоханан Петровський-Штерн: — Якщо б у мене була дистанція, як між нами і Платонівською Атлантидою, а історики міфів розташовують її

Дві обкладинки однієї книги

приблизно у VIII-IX століттях до нашої ери, якби у мене була така дистанція у 3000 років, я б вам сказав, так, штетл — це акме єврейської культури. Але немає у нас такої дистанції, і єврейська культура дуже динамічна. Вона розвивається, вона не гомогенна. Штетли — це не культура євреїв Венеції, а та культура не те ж, що культура євреїв Єрусалима в ранньомодерну добу. Але якщо б ми намалювали графік, як розвивається єврейська культура, у цій «Атлантиді», в ашкеназькому ареалі єврейської діаспори з кінця XIII століття по початок XX, це, безумовно, висока точка єврейської культури.

Хоча, звичайно, людина марксистських поглядів скаже: «Ні! Вища точка цієї єврейської культури — це євреї, які стають марксистами у 1910-ті роки, чи заохочення до приєднання до влади наприкінці 1910-х, на початку 1920-х». Світські євреї кажуть, що вища точка — це Аїзек Зінгер, Марк Шагал — те, що відбувається у Франції чи США. Треті, націоналістично орієнтовані, вам скажуть, що це те, що зараз відбувається в Ізраїлі, яка стає самостійною після 1948 року. Якщо казати дуже конкретно: східноєвропейські терени, то, безумовно, для середовища на цих землях, для української історії єврейське містечко є певним акме.

Ірина Славінська: — *Культура штетлів, такий феномен, явище і населений пункт залишається у сучасній колективній пам'яті України?*

Йоханан Петровський-Штерн: — Є люди, які займаються саме колективною пам'яттю. У мене є низка колег у США, які їздять містечками Білорусі та України, розмовляють з тими людьми, які пам'я-

тають, чим був штетл до Голокосту. До того, як останні євреї, які ще мешкали у колишніх польських приватних містечках, ще були там та розмовляли мовою їдиш, пекли мацу, співали пісні мовою арамейською на українські мелодії.

Я не займаюся культурою пам'яті, але в кожному розділі своєї книжки про штетл присвячую сторінок п'ять тому, як певний феномен, про який я розповідаю, відбився в українській, польській, російській, єврейській національній пам'яті. Для цього я використовую літературні джерела і мову. Неймовірно багато деталей цього містечкового життя перекинулося на фразеологію, якою ми користуємось, яка укорінена у штетлі золотої доби. За допомогою соціолінгвістики я використовую ці мовні елементи як певну машину пам'яті та часу для того, щоб подорожувати на кінець XVIII століття. І за допомогою цих фразеологічних одиниць реконструювати певні феномени, які відбилися у нашій пам'яті, які є оцими уламками штетлівської культури.

Ірина Славінська: — *Не можна попросити приклад такої фразеології.*

Йоханан Петровський-Штерн: — Ну, от ми кажемо «местечковий», «у вас местечковий говор» — містечкове, яке стало синонімом провінційного, другорядного, чогось напів культурного. Це відбивається в мові та поведінці, як людина одягається чи ходить. Оце пов'язане з баченням штетла, яке було притаманно їдишистьким письменникам кінця XIX століття. Чому саме воно стало таке — інша справа. Це один з прикладів.

Інтерв'ю вела
Ірина СЛАВІНЬСКА

«ШТРУДЕЛЬ» ПО-ІТАЛІЙСЬКИ

«Shtrudl-band» взяв участь і з успіхом виступив у Сьомому європейському фестивалі єврейських хорів

Цей світ, такий прекрасний... і той, що лякає водночас. У буревії суспільних, економічних, екологічних, політичних проблем іноді хочеш схопитися за щось, що дасть сили, відчуття єдності людства, натхнення.

Під палким липневим сонцем середньовічної Феррари — міста, яке для євреїв Італії є синонімом слова «свобода», де протягом значного історичного періоду вони не зазнавали утисків, відбувся Сьомий європейський фестиваль єврейських хорів.

Для нашого колективу він став п'ятим, і хоч виступали ми вже під новою назвою «Shtrudl-band», любов та прихильність колег та глядачів, на щастя, виявилась незмінною, за що ми їм дуже вдячні.

Надзвичайно яскраві, кожен зі своєю обличчям, хорові колективи — римський «Сого На-Кол» (господарі заходу), лондонський «Zemel», віденський Wiener Judischer Chor, паризький «L'Ensemble Choral Copernic», «Les Polyphonies Hebraïques» зі Страсбургу та наш львівський «Shtrudl-band» провели кілька незабутніх днів в опері Феррари — величній і водночас дуже затишній, інтер'єр якої є прикладом бездоганного смаку та аристократичної вишуканості.

У цій досконалії красі під батутою досвідчених маестро співати було легко та натхненно, і всі перипетії творчої та організаційної підготовки, які останні кілька місяців були нашими частими супутниками, звільнили місце для безмежної радості. Коли зліва звучить французька, справа — італійська, позаду та попереду говорять англійською та німецькою, поряд — українською, і раптом усі ці голоси зливаються у спільному виконанні «Neveynu sholem aleukhet» або «Алилуї», покладених на різноманітні та надзвичайно красиві мелодії, відчуваєш, що ти у цьому буремному світі — не один, і це — свята правда.

Важко переоцінити ту допомогу, яку ми отримали від наших друзів, щоб мати можливість поділитися своєю творчістю на цьогорічному фестивалі. Це й колосальні зусилля римського хору, його президента Рікардо Ді Кастро та учасниці Сімонетти Ді Корі, які ще на ЛьвівКлезФесті рік тому пообіцяли, що зроблять усе,

«Shtrudl-band» в Італії

щоб привезти нас у Феррару, й посольства України в Італії та його 3-го секретаря Аллі Вольської, чарівної та теплої, як італійське сонце, й неймовірно щедра допомога диригента лондонського хору маестро Бенджаміна Вольфа, й всебічна підтримка президента Європейської Асоціації єврейських хорів Ентоні Коена та нашого провідника у казковий світ єврейських хорових фестивалів маестро Романа Грінберга.

А це — дружнє музичне надійне плече справжньої зірки клезмерської музики, відомого львів'янам за клезфестивали кларнетиста-віртуоза Геннадія Фоміна та його талановитої доньки Дар'ї — чудової флейтистки, яка виступила у складі «Shtrudl-band». Кожна година спілкування з ними — це безцінний вклад в розвиток, за який ми безмежно вдячні.

Несподіваним та приємним сюрпризом стало те, що наших учасників — Валерію Фарафонову (перкусія, ударні) та Святослава Галася (бас-гітара) залучили до акомпанементу у кількох композиціях віденського хору і навіть до супроводу деяких спільних номерів фіналу. У таких напів імпровізованих музичних перетинах колективів є особлива чарівність і користь подібних фестивалів.

Щодо нашого репертуару — ми намагалися якомога більше підкреслити глибокі зв'язки української та єврейської культур і, традиційно для нашого колективу, зробити акцент на ідишкайті. В українській пісні «Ой, у гаю при Дунаю» або «Soloveytshik», яку ми презентували у перекладі на ідиш славетного Єфіма Чорного з Молдови, солуну частину співала юна німецька волонтерка Генрієтта Ціммер. Ця пісня, кілька разів виконана протягом фестивалю, викликала щирі сльози глядачів та за-

хоплені оплески. Її ми також заспівали у Музеї італійського єврейства та ШОА у Феррарі. Такі поєднання культур, просторів, часів вражають своєю символічністю та надовго залишаються у пам'яті. Окреме спасибі чудовій Аліні Івах: вона, колиш завітавши на нашу репетицію, підказала напрямки, у якому ми працювали над аранжуванням.

Ніколи нам не забути й хвилюючий момент, коли ми стояли на сцені за завісою, яка ось-ось мала відкрити нас партнеру й усім п'яти ярусам зали. Нам випала честь відкривати гала-концерт одразу з музичного твору, без попередніх промов. Це був відомий клезмерсько-ромський «стандарт» — про хлопака, який йшов на ярмарок за конем, але не дійшов, бо зупинився у корчмі, де витратив усі гроші. Проте не засумував, бо придумав файну пісню, з якою, щасливий та натхненний, повернувся додому. Ми жодного разу не пропагуємо вживання алкоголю як шляху до натхнення, але ідея того, що гарна музика іноді може бути дорожчою за гроші, нам імпонує. А ще вперше у своїй 12-річній історії ми звернулися до «Тум-балалайки», яка стала в нас трошки італійською мандоліною, але, як завжди кажуть, не хочемо «спойлерити», тобто відкривати усі секрети нашої інтерпретації, бо сподіваємось ще не раз виконати цю пісню для рідної львівської публіки. Тільки скажемо, що були зворушені, коли колеги з інших хорів Європи попросили надіслати їм аранжування.

Взагалі, зворушливих моментів було чимало. Дуже багато з тих, хто був минулого року на аналогічному фестивалі у Львові, з величезною приємністю і ностальгією згадують і місто, і LvivKlezFest, і хоровий фестиваль, кажуть, що дуже

хочуть повернутися. І тут не можна не згадати про особливий внесок Аделі Діанової — директора обох фестивалів, які відбувалися одночасно. Саме А.Діанова колиш надихнула нас на створення «Варнічкес», що знайшли зараз продовження у «Shtrudl-band».

Хоч ми не є хором у класичному розумінні цього терміну, дуже цінуємо можливість бути частиною єврейських хорових фестивалів. Розмаїття

стилів, підходів, репертуару — від надскладних літургійних творів Левандовського до джазових стандартів Курта Вайля та Шолома Секунди, авторська музика, яскраві особистості — все це захоплює та дає можливість відчуття, чим живуть колеги з різних країн, перейняти їхній досвід та влити свій голос у спільну поліфонію радості. Радості не боятися вголос, у прямому сенсі слова, говорити про свою культуру з найкращих сторінок Європи.

Ці фестивалі цілком виправдано висвітлюються світовою єврейською пресою, такою, як, наприклад, The Jerusalem Post, ведучими каналами країн, де вони проходять. Ми щиро вдячні газеті «Шофар» та головному редактору пані Ірині Ростік за пропозицію поділитися нашими враженнями на сторінках цього видання. Так хотілось би перенести усіх читачів у сад археологічного музею у Феррарі, який знаходиться у розкішному ренесансовому палаці, де відбувалося святкування Шаббату, щоби вони відчули міць та красу кількох сотень голосів, що не одну годину поспіль переходять від однієї єврейської пісні до іншої на івриті, ідиші, ладіно... Так хотілось би поділитися цими щасливими моментами з усіма, хто нас підтримував на батьківщині у перехідні, не прості для колективу часи.

Феррара, як ми вже писали, місто свободи, а на волі завжди співаєтьс краще, де б ти не був у географічному просторі. І коли ми місяцями репетируємо у крихітному приміщенні, розрахованому на вдвічі меншу кількість учасників, ми все одно щасливі, бо знаємо, що все ж таки побачимо небо у зірках, таке, яке ми бачили з нашого балкону над дахами древньої Феррари.

Per aspera ad astra!

Олександра СОМИШ

Григорий Михайлович успел побывать и в политике

ревообрабатывающий комбинат», ОАО «Шполянский сахарный завод», ЗАО «Центр содействия развитию Закарпатья», ОАО Гостинично-туристический комплекс «Интурист-Закарпатье», ЗАО «Украинский газовый комплекс», ООО «Экспотрейд», ОМЕТА PRIVATE и ОАО «Камень-Каширский маслосадов».

Григорий Михайлович успел побывать и в политике — старший из Суркисов дважды народный депутат Украины (III и IV созывов), член фракции СДПУ(о). Долгое время входил в руководящие органы партии, в частности, занимал должность первого заместителя Парламентского комитета по вопросам молодежной политики, физической культуры и спорта.

ФУТБОЛ — «ДИНАМО» — ГОЛ!

Но больше всего сделали Суркисы для украинского футбола. Здесь, как и в бизнесе, братья работают в тандеме.

Практически с момента обретения Украиной независимости они опекают знаменитое киевское «Динамо». Так, Григорий возглавлял знаменитый футбольный клуб с 1993 по 1998 годы в должности президента. Со временем он передал руководство брату: в 1998-2002 годах тот занимал должность первого вице-президента, с 10 июня 2002 года

является его бессменным президентом.

«Динамо» досталось братьям не в лучшем виде. Летом 1993 года клуб находился на грани банкротства. Финансовая ситуация была критической. Возглавивший «белосиних» Григорий Суркис вместе с коллективом единомышленников (все той же киевской бизнес-группой) не только спас клуб от денежного краха, но и поднял инфраструктуру на новый качественный уровень. Была построена база европейского уровня, со временем реконструирован стадион и «динамовская» школа.

Г. Суркис

Именно по инициативе Григория на должность главного тренера опять пришел легендарный Валерий Лобановский,

Григорий Суркис и Валерий Лобановский

Во многом благодаря усилиям Г.Суркиса чемпионат доверили Украине

который смог вернуть клуб в элиту европейского футбола. Составив новую сильную команду, он стал одерживать зрелищные победы над европейскими грандами (например, в 97-м «Динамо» дважды обыграло «Барселону»).

На протяжении вот уже почти двух десятков лет старший из братьев занимает высокие посты в Федерации футбола Украины (ФФУ), Союзе европейских футбольных ассоциаций (УЕФА), Международной федерации футбола (ФИФА) и Национальном олимпийском комитете Украины.

УКРАИНСКИЙ. МЕЖДУНАРОДНЫЙ. ВЕЛИКОЛЕПНЫЙ.

Не секрет, что во многом именно благодаря усилиям Григория Суркиса в 2007 году УЕФА принял решение о проведении чемпионата Европы по футболу 2012 года в Украине и Польше.

— Во сколько обходится право на проведение Евро? Если исчислять в годах (не должно же все сводиться к денежному эквиваленту), то мне это стоило пять лет безостановочных передвижений — полетов по всему миру. Сколько сил я на это потратил — не знаю даже, в каких величинах измерить. Могу сказать со всей очевидностью: весь потенциал своей жизненной энергии, опыта, знаний, любви к своей стране и желания дать ей новые импульсы я за эти пять лет полностью излил. И эти годы «строгого режима» принесли Украине желаемый результат — мои коллеги из УЕФА пошли нам на встречу, дав шанс организовать незабываемый праздник, — признавался Григорий Михайлович.

— Моя самая заветная мечта — чтобы футбол в Украине играл важную социальную роль. В этом случае дети будут расти со здоровой философией, играя в самую интересную из всех игр. В их распоряжении будет самое мирное оружие планеты — футбол, — говорил он.

И его мечта отчасти осуществилась. Уровень увлеченности жителей Украины популярной командной игрой благодаря проведению ЧЕ заметно возрос.

— Когда мы только получили право на чемпионат, это казалось чем-то нереальным, — вспоминал Суркис. — Сейчас это данность. Мы проделали долгий и трудный путь. Те, кто здесь уже был, могут оценить наши усилия. Могут сравнить. Но что я хочу особо отметить: без терпения и мудрости УЕФА, оргкомитета, лично Мишеля Платини мы бы всего этого не добились. Фактически все создавалось заново — стадионы, аэропорты, дороги. Прошла модернизация страны. Я помню, как Платини встретился с нашим президентом и получил необходимые гарантии. Платини сказал: «Я верю этому человеку, хотя и с трудом». Спасибо, что поверил! Я горд, что все удалось. Наши стадионы станут храмами футбольной религии, и в скором времени не один отец отведет своего сынишку на футбол. Ребенок полюбит спорт и пронесет эту любовь сквозь всю жизнь. Возможно, в будущем кто-то из этих ребят повторит судьбу Шевченко и Блохина.

Проведенный чемпионат впечатлил не только местных любителей футбола, но и гостей мундиала. По результатам опросов, 80% фанатов были довольны оказанным приемом, а 32% были настроены вернуться в Украину снова.

Григорий Суркис награжден Орденом князя Ярослава Мудрого IV степени за значительный личный вклад в подготовку и проведение в Украине финальной части чемпионата Европы 2012 г. по футболу, успешную реализацию инфраструктурных проектов, обеспечение правопорядка и общественной безопасности во время турнира, повышение международного авторитета украинского государства и высокий профессионализм.

Аксель РОЛЕВОЙ

עם ישראל חי

שוֹפָר

Викторія КОВАЛЬЧУК

СОЛНЦЕ НА ДОПРОСЕ

*Солнце вызвали на допрос.
Светило прямо в глаза,
ослепляя нещадно.
Так хотелось спросить его
про знаменитые пятна.
Оно усмехалось жаром,
и пряди протуберанцев
круглились,
извиваясь,
закручивались в кольца.
И все
увидали свои пятна на солнце,
свою
беспросветную темень и мрак.
Стали измерять тени —
у кого длиннее и темнее,
а Солнце радугой растянуло губы
в улыбке
и рассыпало миллионы солнечных
зайчиков вокруг нас!
Так не допросив Солнце,
мы отпустили его домой...*

ЯЗЫК

*Если перс ты еси,
то форси —
только лишь на фарси.*

ФИЛ И ФОБ

*Они — Фил и Фоб
влюблись в меня,
но я ведь одна.
Дна их чувств не видать.
Дать не готова ответ:
«Да или Нет!»*

У меня есть два друга Фил и Фоб. Между собой они не дружат и встречаются со мной по очереди. А я и не пытаюсь их подружить — слишком они разные.

Фил — настоящий хипстер, яркий, весёлый, общительный. Вышитые сорочки носит с джинсами, папуасские украшения с длиннополым сюртуком, ковбойскую шляпу с расшитым золотом камзолом.

Фоб — консервативен и упрям, самодоволен и честолюбив. Носит традиционные пиджаки и брюки, белые рубашки с галстуками.

Я спорю с Фобом и веселюсь с Филом. Рассказываю грустные истории Фобу, чтобы пожалобить его, и слушаю интересные рассказы о приключениях Фила.

Однажды, гуляя с Филом по аллеям Стрийского парка, встретились с Фобом. Фил тут же протянул руку для приветствия, но Фоб брезгливо отстранился и сделал вид, что не заметил.

Род Фоба древний, теряющийся во мгле тысячелетий. Род Фила связан с Древней Иудеей.

Людвиг XVI из рода Фила, а Жак Ру, который съёл сутану и руководил «бешеными», из рода Фоба.

А вот Сцевола, Гай Муций — для Фила пример для подражания. Фоб же восхищается Брутом, покончившим с собой.

Фоб боится темноты, микробов, вирусов, острых предметов, закрытого пространства, высоты. И мне его жаль. Иногда кажется, что я дружу с ним лишь только потому, что жалею. Ведь у Фёдора Михайловича есть даже выражение — любить означает жалеть.

Почти в одно и то же время они сделали мне предложение руки и сердца: Фил во время прогулки, Фоб на митинге националистов. Я ответила, что подумаю — так много филов, так много фобов... среди людей!

ШУТКА С ШАГАЛОМ

(Не подражая Орлуше)

По дороге шагал мерным шагом Шагал.

Шагала и я за кагалом,

кагал шагал не за Шагалом.

А я шагала мелким шагом,

думая о Шагале,

а не о кагале.

Ошиблась, шагая,

случайно я.

Шагать, шагать, шагать,

шагов не сосчитать.

Шагал шагал.

Шагал, чеканя шаг,

шаг за шагом

приближался Шагал к финалу.

Я не ведая того —

шагала

к финалу Шагала.

Шагал замедлил шаг,

и тихо сказал: «Успеешь!

Ша!

Это ещё не США!»

Да?

— Это просто лапша! —

подумала я.

Шагала, шагала, шагала

и вдруг шагать перестала.

Устала, друзья, устала

шагать за Шагалом.

ЗАСНОВНИК:

Львівське товариство єврейської культури ім. Шолом-Алейхема

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Ірина РОСТІК

РЕДАКЦІЙНА

РАДА ГАЗЕТИ

«ШОФАР»:

Є. Андреевський

Б. Дорфман

О. Назар

НАША АДРЕСА: 79019

ЛЬВІВ, вул. ВУГІЛЬНА, 3.

Львівське товариство

єврейської культури ім.

Шолом-Алейхема. Редакція

газети «Шофар»

E-mail: shofar.lv@yahoo.com

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації ЛВ № 139 від 12.04.1994 р.

Газета виходить один раз на місяць єврейською (їдиш, іврит), українською, російською мовами.

Обсяг — 2,5 друк. арк.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів публікацій.

Відповідальність за достовірність викладених фактів несе автор.

Редакція зберігає за собою право скорочення та літературного редагування прийнятих до публікації текстів.

Рукописи не рецензуються. Матеріали, обсяг яких перевищує 5 друкарських сторінок, не розглядаються.

При використанні матеріалів посилання на «Шофар» обов'язкове.

Газета набрана і зверстана в Львівському товаристві єврейської культури ім. Шолом-Алейхема.

Надруковано у ПП «Арал» (вул. Козиницька, 4). Спосіб друку — офсетний.

Тираж 800.

Зам. № _____

Підписано до друку 23.7.2019

Рисунки В.Ковальчук

